

Maar — hier komt het verschil — Steen componeerde zijn kleuren niet, plaatste ze niet met overleg, woog ze niet wel berekend tegen elkander af, zooals Terborch en Vermeer. Bij Steen volgden de kleuren de geteekende compositie; zij volgden. Er kwamen kleuren, omdat een japon nu eenmaal kleur moet hebben; en er kwamen prachtige kleuren, omdat hij zijn natuurlijke, gezonde vreugde had aan mooie kleuren. Zijn kleuren zijn „toegift”, te hooi en te gras gestrooid, evenals bij Hieronymus Bosch, zijn grooteren, belangrijker broeder, bij wien de kleur, ondanks haar zelf, zelfs nog veel grooter beteekenis heeft. Nooit doen daardoor zijn kleuren, hoe schitterend en heerlijk ze soms ook zijn (zooals het geel van het Meisje aan 't Klavier, in de Nat. Gall., en het licht-blauwgroen van het meisje op de Gevolgen der Onmatigheid) precies aan. Steen bracht zijn kleuren zelfs wel eens te onpas aan: het tegendeel van geraffineerdheid.

Bij Terborch en Vermeer is vaak van de kleur uitgegaan bij de geheele componeering van de schilderij, is dus niet de mensch, maar de japon uitgangspunt geweest, om de kleur, en is de dame er in gezet, omdat er een menscheijk wezen in een japon behoort te zitten (bij Terborch, de Brief, van Buckingham Palace; bij Vermeer, de Melkschenkster; en bij Vermeer, het Meisjeskopje uit het Mauritshuis, dat — daar is geen twijfel aan — gedeeltelijk begonnen is om de kleuren met hun tegenstelling). Kleur was hun: vooropgezet „doel”, berekend op het „effect.”

Een buitengewoon kleur gevoel levert in de kunst een buitengewonen kunstfactor. Het met overleg samen laten stemmen van buitengewone kleuren, om de harmonie, is een behangers- en dameskleermakerskwaliteit. De mooie kleur hoort, als gevoel, tot het rijk der phantasie; de mooie samenlezing, als smaak, tot het rijk der nuchterheid.

Het decoratieve element in Terborch en Vermeer is een kwaliteit, maar elke kwaliteit is nog niet een deugd ter aller plaatse en ten allen tijde. Er zijn kwaliteiten van lager orde, die afbreuk doen aan kwaliteiten van hooger orde. De geschiedschrijver met zijn waarheidsliefde doet, in den kunstenaar, afbreuk aan den kunstenaar met zijn onbewuste phantasie. Want er is een hoogere waarheid dan die van de „werkelijkheid.” Dat weet iedereen. De decorateur met zijn verfraaiingszucht doet, in den kunstenaar, afbreuk aan den kunstenaar met zijn onbewusten schoonheidsdrang. Dat weet niet iedereen.

„Wie zijn ziel wil behouden, zal dezelve verliezen. Wie zijn werk wil verfraaien, zal het verminderen. Wie de schoonheid zoekt, zal haar niet vinden.